

УДК 007: 304: 070

БОРОТЬБА ЗА ПРОФЕСІЙНІ ЦІННОСТІ: ЖУРНАЛІСТИ VS ВЛАДА

Наталія Малишева

*Санкт-Петербурзький державний університет,
1-ша Лінія В.О., 26, 199034, Санкт-Петербург, Росія, e-mail: rimma_alik@list.ru*

Свобода висловлювання — одна з основних цінностей журналістики. Журналісти і влада по-різному трактують межі свободи висловлювання. Історія зникнення і поновлення в Карному кодексі РФ статті про наклеп демонструє ці відмінності.

Ключові слова: свобода висловлювання, Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод, Європейський суд з прав людини, карна відповідальність за наклеп, Петиція журналістів проти закону про наклеп.

Свобода висловлювання — одна з базових цінностей журналістики.

Росія ратифікувала Європейську конвенцію про захист прав людини і основних свобод. Вона набула чинності на території РФ 5 травня 1998 року. Країна взяла на себе зобов'язання захищати встановлені в ній права, у тому числі право на свободу висловлювання.

Стаття 10 «Свобода вираження поглядів» Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод (далі — Конвенція) гласить: «Кожен має право вільно висловлювати свою думку. Це право включає свободу дотримуватися власної думки і свободу отримувати і поширювати інформацію та ідеї без втручання з боку публічної влади і незалежно від державних кордонів».

Знання права й уміння працювати в правовому полі своєї держави дуже важливе для журналіста.

Історія зникнення і відновлення в Карному кодексі Росії статті про наклеп демонструє відмінності в розумінні меж свободи висловлювання журналістами і владою.

До грудня 2011 року наклеп кваліфікувався як злочинне діяння, відповідальність за яке передбачалася ст.129 КК РФ.

Європейським судом з прав людини була розглянута низка скарг російських журналістів, засуджених за ст.129 (наклеп) і ст.130 (образа) КК РФ за висловлювання думки і оцінки в опублікованих матеріалах.

Специфіка підходу ЄСПЛ до вирішення аналогічних справ за Ст.10 Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод є такою, що сам факт притягнення журналіста до карної відповідальності за висловлювання думки й оцінки призводить до дисбалансу в реалізації права на свободу слова і

допустимих обмежень з боку держави. Такі ситуації розглядаються Європейським судом як надмірне обмеження права і порушення права на свободу висловлювання думки [2].

Так, в Постанові у справі «Красуля проти Росії» ЄСПЛ відмітив, що «зважаючи на роль журналіста і преси в поширенні інформації та ідей з питань, що мають суспільне значення, навіть тих, які можуть ображати, шокувати або викликати занепокоєння, Європейський суд вважає, що публікація заявника не вийшла за межі прийнятної критики. Засудження заявника було несумісним із принципами, закріпленими в Статті 10 Конвенції, оскільки суди Російської Федерації не навели «достатніх» підстав, які би реабілітували втручання в цьому випадку.

Таким чином, Європейський суд дійшов висновку, що внутрішньодержавні суди вийшли за вузькі межі розсуду, наданого їм у сфері обмеження дискусій, які мають громадський інтерес, і що втручання було неспіврозмірним до поставленої мети і не було необхідним в демократичному суспільстві»[5].

Як відомо, норми міжнародних договорів, ратифікованих Росією, мають більшу юридичну силу, ніж норми російського права. Рішення ЄСПЛ є обов'язковими до виконання в Російській Федерації. Проте це не перешкодило О. Торшину, в.о. спікера Ради Федерації, влітку 2011 року виступити з заявою, що рішення Конституційного суду мають бути вищими за рішення ЄСПЛ. У виступі він сказав: «Ось коли Європейський суд з прав людини очолить Ісус Христос, я відкличу свою ініціативу».

Незважаючи на значну латентність такого злочину, як наклеп, рівень злочинів зростає. Так 2009 р. було зареєстровано 627 злочинів, передбачених ст.129 («Наклеп») КК РФ, в 2010 р. — 678, за перше півріччя 2011 р. — 333 (3).

Все ж наприкінці 2011 року з метою подальшої гуманізації карного законодавства і з урахуванням громадської небезпеки цього діяння [4] карну відповідальність за наклеп було замінено на адміністративну [1].

Новий поворот у справі «про наклеп» стався у влітку 2012 року. Президент Володимир Путін заявив, що статтю про наклеп треба повернути до Карного кодексу, але без такої міри покарання, як позбавлення волі.

У липні 2012 р. Державна Дума розглянула, а потім ухвалила закон, який повертає до Карного кодексу статтю про наклеп. Тепер видів наклепу і покарань за нього побільшало.

За повідомленням «Ленти.ру» Закон підтримувала тільки фракція «Єдиної Росії». Депутат-єдинорос Олександр Сидякін заявляв, що законопроект ухвалюється в рекордні терміни — за тиждень.

Журналісти провели серію пікетів біля ДД з вимогою відхилити законопроект. У пікетах брали участь журналісти телеканалу «Дождь», «Газета.ру», RollingStone, «Коммерсантъ» та інших видань.

Петицію журналістів проти законопроекту про наклеп підписали понад 2000 осіб. У тексті петиції журналісти обґрунтовували свою позицію так: «У чиновників зараз є усі важелі для з'ясування стосунків з кореспондентами, чії публікації викликали у них обурення. Вони можуть робити це у рамках цивільного судочинства за допомогою позовів про захист честі та гідності. У цьому випадку забезпечується хоч якась змагальність сторін і вивчення доказів, а у разі програшу кореспондента захищає редакція.

Якщо законопроект буде ухвалено, і штрафи, і судимість лягатимуть безпосередньо на журналіста, чим чиновники, як ми упевнені, обов'язково зловживатимуть. Журналісти не вимагають для себе можливості безкарно брехати. Уже нині чиновники розсилають позови про захист честі та гідності за фактом будь-якої публікації, яка їх не влаштовує, навіть якщо викладені в ній відомості не є свідомо неправдивими. Запевнення авторів законопроекту про те, що стаття не зачепить тих, «хто пише перевірені факти» журналістів не влаштовують...» (<http://www.change.org/ru>).

Незважаючи на численні відчайдушні протести журналістів, статтю про наклеп було впроваджено Федеральним законом від 28.07.2012 № 141-ФЗ. Знову впроваджена стаття встановлює підвищені санкції, а також нові кваліфікації ознак злочину. Максимальний розмір штрафу складає п'ять мільйонів рублів (раніше — 300 тисяч рублів). Позбавлення волі в якості покарання за наклеп не передбачається.

Ефективна реалізація функцій журналістики можлива лише за умови створення сприятливого правового середовища для її розвитку, тобто встановлення верховенства демократичного права у взаєминах журналістів із органами державної влади, із структурами громадянського суспільства і окремими громадянами.

Відповідно до позиції ЄСПЛ, необхідно законодавчо встановити, що межі допустимої критики політичних діячів і державних посадовців є ширшими, аніж рядових громадян. Право політика захищати свою репутацію слід урівноважувати із правом на вільну дискусію на політичні теми.

У сучасній Росії право кожного на захист своєї гідності часто-густо вступає в протиріччя із правом людини на свободу думки і слова, на свободу масової інформації.

-
1. Голик Ю. Очередная модернизация Уголовного кодекса // Уголовное право. 2012. №2.
 2. Деменева А.В. Реализация Россией индивидуальных мер по исполнению постановлений Европейского суда по правам человека: пересмотр дел в соответствии с УПК РФ // Международное правосудие. 2012. №2.
 3. Тасаков С.В. Реформа уголовного законодательства Российской Федерации в свете последних изменений // Российская юстиция. 2012. №4.
 4. Шинкарук В.М. Элементы превентивного контроля при возбуждении мировым судьей частного обвинения в совершении преступления против чести и достоинства // Мировой судья. 2012. №3.
 5. ECtHR *Krasulya v. Russia*. Application № 12365/03. Judgment of 22 February 2007. §45-46.

**STRUGGLE FOR PROFESSIONAL VALUES:
JOURNALISTS VS AUTHORITIES****Natalia Malysheva**St. Petersburg State University,
1 Line V.O., 26, 199034, St. Petersburg, Russia**E-mail:** rimma_alik@list.ru

Freedom of expression is one of journalistic values. Journalists and authorities have different views on freedom of expression. The story of disappearance and restoration of the provision on defamation in the Criminal Code demonstrates this difference.

Key words: freedom of expression, European Convention on Human Rights, European Court of Human Rights, action for libel, journalists' petition against Defamation Bill.

**БОРЬБА ЗА ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ ЦЕННОСТИ:
ЖУРНАЛИСТЫ VS ВЛАСТЬ****Наталья Малышева**Санкт-Петербургский государственный университет,
1-я Линия В.О., 26, 199034, Санкт-Петербург, Россия**E-mail:** rimma_alik@list.ru

Свобода выражения мнения — одна из главных ценностей журналистики. Журналисты и власть по-разному понимают границы свободы выражения мнения. История исчезновения и восстановления в Уголовном кодексе РФ статьи о клевете демонстрирует эту разницу.

Ключевые слова: свобода выражения мнения, Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод, Европейский суд по правам человека, уголовная ответственность за клевету, Петиция журналистов против закона о клевете.

Стаття надійшла до редколегії 10.10.2013

Прийнята до друку 14.10.2013